

BÜSAM ANALİZ

**TÜRKİYE’NİN BARIŞ STRATEJİSİ, BARIŞ ÇALIŞMALARI VE
GÜNCEL BİR ÖRNEK OLARAK ATATÜRK ULUSLARARASI BARIŞ
ÖDÜLÜ**

Doç. Dr. S. Sezgin Mercan

MART 2026

TÜRKİYE’NİN BARIŞ STRATEJİSİ, BARIŞ ÇALIŞMALARI VE GÜNCEL BİR ÖRNEK OLARAK ATATÜRK ULUSLARARASI BARIŞ ÖDÜLÜ

Birleşmiş Milletler (BM) Genel Sekreteri António Guterres’in 12 Mart 2026 tarihinde Türkiye’de Cumhurbaşkanlığı düzeyinde Atatürk Uluslararası Barış Ödülü’ne layık görülmesi, sadece Guterres’in uluslararası barış ve güvenlik tesisine yaptığı katkılara değil, Türkiye’nin özellikle İkinci Dünya Savaşı’ndan itibaren hem küresel hem de bölgesel düzeyde uluslararası barış konusunda literatürde konumlanmayı hakkettiği zemine de işaret etmektedir. Guterres dışında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nin Kurucu Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş, Azerbaycan Cumhuriyeti’nin Üçüncü Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev ve Prof. Dr. Bernard Lewis gibi dünya barışına katkı sağlayan lider ve akademisyenlerin Atatürk Uluslararası Barış Ödülü ile ödüllendirilmelerine yönelik inisiyatif, Türkiye’nin barış çalışmalarında alması gereken yeri değerlendirmek için güçlü bir vesile ve başlangıç noktasıdır.

Barış çalışmaları literatüründe Johan Galtung’un ileri sürdüğü negatif ve pozitif barış ayrımı, Türkiye’nin İkinci Dünya Savaşı’ndaki konumunu değerlendirmek açısından kritiktir. Türkiye burada savaş dışında kalarak klasik anlamda negatif barışın korunmasına katkı sağlamıştır. Negatif barış Galtung’un modelinde zayıf bir pozisyona karşılık gelse de, bu katkı, Türkiye’nin ille de pasif olarak değerlendirmesini gerektirmez. Çünkü, Türkiye negatif barışı aslında aktif olarak üretmiştir.

Konu realist bakış açısından ele alındığında Türkiye’nin davranışının rasyonel olduğu belirtilebilir. Milletler Cemiyeti’nde Almanya’nın yanında yer almakla eleştirilen Türkiye savaş dışında kalarak coğrafi hassasiyetin ve askeri kısıtların gereğini yapmış ve de dönemin büyük güçlerinin Frank Weber’in işaret ettiği gibi siyasi, ekonomik ve askeri baskılarına direnç gösterebilmiştir. Türkiye savaş döneminde zaman kazanma, belirsizliği yönetme ve son ana kadar seçenekleri açık tutma stratejisini takip ederek kayıp riskini azaltma yolunu tercih etmiştir. Aslında bu sayede Türkiye sadece küresel dengeye uymamış, dengeyi yönetme potansiyeli de sergilemiştir. O halde Türkiye, orta büyüklükteki güçlerin pasif dengeleyici oldukları varsayımına da karşı bir örnek olarak öne çıkmıştır.

Uluslararası toplum ve normlar temelinde bir inceleme ise İngiliz Okulu’na atfi gerektirmektedir. Türkiye’nin, kuruluşundan bugüne dış politikası uluslararası normlara

duyarlı ve uygun biçimde geliştirilmektedir. Başka ülkelerin egemenliklerine ve toprak bütünlüklerine saygı, savaşın sınırlandırılması yönündeki hassasiyeti sürdürülebilirlik ilkesini en iyi yansıtan referanslardandır. Bu da Türkiye’yi revizyonizmden uzak tutan, statükoculuğunu yansıtan, ama pasiflikten de uzak bir bölgesel güç konumuna yerleştirmektedir. Bu üç yaklaşımdan hareketle, Türkiye’nin barışçılığının “normatif temelli realist tarafsızlık” olarak adlandırılması önerilebilir.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında artık barıştan güvenliğe geçiş söz konusu olmaya başlamıştır. Türkiye’nin NATO üyeliği barış stratejisinde önemli bir dönüşümdür. Kolektif güvenlik anlayışı içinde tarafsızlığı koruma ve ittifak bağımlılığı altında özerkliği koruma kendi içinde çelişkilere de işaret etmiştir. Hatta çelişkiler barışın mı yoksa güvenliğin mi daha sürdürülebilir olduğu sorusunu zihinlerde belirginleştirmiştir. Türkiye örneği ise kaotik sistemde uzun vadeli tarafsızlığın zorlaştığına ve barış stratejilerinin çoğu zaman güvenlik inşasına dönüştüğüne işaret etmiştir.

Türkiye’nin barış söylemi geçmişten bugüne sembolik araçlarla yeniden üretilmektedir. Atatürk Uluslararası Barış Ödülü de bunun önemli bir örneğidir. Guterres’in çok taraflılık, önleyici diplomasi ve insani kriz yönetimi odaklı politik çizgisi pozitif barış arayışlarına ışık tutan özellik sergilemiştir. Atatürk’ün Türk dış politikasının mimarisine ışık tutan “Yurtta Barış, Dünyada Barış” ilkesi ile Guterres’in yaklaşımı şu üç ortak noktayı öne çıkarmıştır: Savaşın önlenmesi önceliklidir; Diplomasi askeri güçten önce gelmektedir; Uluslararası işbirliği esastır. Eğer söz konusu husus hayatta kalmak ise o zaman norm odaklı politikalarda duraksama olabilmektedir.

Atatürk Uluslararası Barış Ödülü yalnızca bir takdir değil, aynı zamanda normatif tutumun ulusal ve uluslararası düzeyde beyan edilmesidir. Ödül ile Türkiye, Cumhurbaşkanlığı düzeyinde kendi tarihsel ve kurumsal barış anlatısının evrenselleştirilmesine işaret etmiştir. Barışın sadece savaşa girmemek değil, aktif diplomasi olarak yeniden tanımlanabileceğini göstermiştir. İdeal bir yönelime vurgu yapmıştır. Bunun sürekliliğinin olması ise cabasıdır.

Barışın çok katmanlı bir doğası vardır. Bunu devlet düzeyi ve küresel yönetim düzeyi olarak ikiye ayırmak mümkündür. Ödül bu iki düzeyi de kapsamakta ve Türkiye’nin iki düzeye hitap eden inisiyatiflerine dikkat çekmektedir. Aynı zamanda ödül, Türkiye’nin negatif barıştan pozitif barışa geçiş vurgusunu yansıtmaktadır.

Sonuç olarak belirtmek gerekirse, Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı'ndaki duruşu, barış çalışmalarında genellikle bilinçli ya da bilinçsiz şekilde göz ardı edilen şu stratejiyi görünür kılmıştır: Savaşa girmemek, aktif olarak yönetilen bir barış politikasıdır. Atatürk Uluslararası Barış Ödülü bu tarihsel mirasın adeta günümüzdeki yeniden yorumlanması olmuştur. Geçmişte hayatta kalma odaklı negatif barış, günümüzde normatif ve kurumsal pozitif barışa evrilmiştir. İkisi bir arada düşünüldüğünde, Türkiye barış çalışmalarıyla ilgili şu mesajı yansıtmıştır: Barış, yalnızca savaşın yokluğu değil, strateji, norm ve kurumların birlikte ürettiği bir süreçtir.